

תמר מאיר

חנות הקלידה של פרנצ'סקו טיירלי

איורים: יעל אלברט

תָּמָר מֵאִיר

חֲנֻכַּת הַקִּלְיָה
שֶׁל
פֶּרֶנְצִיסקוֹן
טִירֵלִי

איורים: יעל אלברט

פֶּרְנֶצ'סְקוֹ טִירְלִי כָּל כֶּךָ אָהֵב גְּלִידָה,
עַד שֶׁפַּעַם אַחַת לִפְחוֹת בְּכָל יוֹם
הָיָה מוֹצֵא סִבָּה לַעֲבֹר לִיד עֵגְלַת הַגְּלִידָה
שֶׁל קָרְלוֹ טִירְלִי,
הַדּוֹד שֶׁלּוֹ.

הַדּוֹד קָרְלוֹ אָהֵב מְאוֹד אֶת פֶּרְנֶצ'סְקוֹ.
בְּכָל פַּעַם שֶׁפֶּרְנֶצ'סְקוֹ בָּא לִבְקָר,
הָיָה הַדּוֹד צוֹבֵט אוֹתוֹ
צְבִיטָה קִטְנָה בְּלַחֵי זְמִין,
מְדַבֵּק לוֹ נְשִׁיקָה עַל לַחֵי שְׁמָאל,
וּמְנִיף אוֹתוֹ גְּבוּהָ גְּבוּהָ -
עַד שֶׁפֶּרְנֶצ'סְקוֹ יָכוֹל הָיָה לִרְאוֹת
אֶת כָּל-סוּגֵי הַגְּלִידָה מִלְּמַעְלָה.

אָז הָיָה הַדּוֹד קָרְלוֹ
מוֹרִיד אֶת פֶּרְנֶצ'סְקוֹ וְשׂוֹאֵל:
"אֲגוּזִים אוֹ לִימּוֹן? תּוֹת אוֹ קֶנְמוֹן?
שׂוֹקוֹלָד אוֹ מֶרְמֶלֶד?"
וּפֶרְנֶצ'סְקוֹ, בְּחִיוֹךְ קָטָן,
הָיָה עוֹנֶה תָּמִיד אֶת אוֹתָהּ הַתְּשׁוּבָה:
"לֹא מִשְׁנָה הַסֵּדֶר."

כָּה, כְּמַעַט בְּכָל יוֹם.

יוֹם אֶחָד אָמְרָה לוֹ אִמָּא לִיטִי צִיָּה:
"דִּי. בְּסוּף תַּצְמַח לָךְ גְּלִידֵרִיָּה בְּבֶטֶן."
פֶּרְנִצִּי סָקוּ הַסֵּתֶכֶל. שָׁתַק. חָשַׁב רָגַע.
וְחִיךְ חִיּוֹךְ גָּדוֹל.

הוא המשיך לאהב גלידה
אפלו כשכבר עזב את איטליה
ועבר לגור בארץ רחוקה ממנה: הונגריה.
אבל בבודפשט, עיר הבירה של הונגריה,
לא מצא בשום מקום גלידה
כמו זו של הדוד קרלו.

פרנצ'סקו המשיך לאהב גלידה
גם כשהיה ילד קצת פחות קטן,
וגם כשהיה ילד קצת יותר גדול,
ואפלו - כשהיה מבגר ממש.

חבל, חשב לעצמו,
חבל שלא צמחה לי באמת
גלידריה בבטן,
כמו שאמרה אמא ליטיציה.
ככה הייתי יכול לאכל
את הגלידה שאני אוהב
בכל מקום בעולם.

הוא חשב כל כך הרבה על גלידה,
עד שיום אחד זה קרה.
במקום גלידריה בבטן,
צמחה לפרנצ'סקו
גלידריה בראש:
הוא לא יכול היה להפסיק לחשב עליה,
וכך, היא מלאה לו את כל הראש!

ופרנצ'סקו ידע
שאם לא יפתח מהר חנות גלידה,
היא לעולם לא תצא לו מהראש.

"חנות גלידה?" אמרו לו כלם.
"בבודפשט?"
פה זה לא איטליה,
פה לא רומא,
פה לא ונציה, פה לא פירנצה.
פה זה בודפשט.

פה אפשר לפתח חנות לבלינצ'ס,
חנות לקרזט, חנות לז'רבו,
חנות לרוקוט קרומפלי,
חנות לגומבוץ, או לקיורטוש,
אבל גלידה?
מי יקנה ממך גלידה?"

אָבל פֿרנצ'סקו טירלי לא וויר.
 הוא פֿתח לו חנות גלידה
 ממש בִּמְרִכּוּז בודפֿשט,
 ומכר בה גלידה ושוקולד לך-ל-ם.
 כן. גם לאלה שאמרו לו שאף אחד לא יקנה.

פֿרנצ'סקו חשב לעצמו:
 אמהות תמיד צודקות.
 בסוף באמת צמחה לי בבטן (וגם בראש)
 חנות של גלידה,
 בדיוק כמו שאמא ליטיציה אמרה.

וגם בבודפֿשט
 היו ילדים שמאוד מאוד אהבו גלידה.
 (טוב, זה לא ממש מפתיע.
 אתם מכירים ילדים שלא אוהבים גלידה?)

יותר מכל אהב פטר לשמע את
 פרנצ'סקו שואל:
 "אגוזים או לימון? תות או קנמו?
 שוקולד או מרמלד?"
 והכי אהב לענות, בחיור קטן,
 את אותה התשובה:
 "לא משנה הסדר."

ילד אחד כזה היה פטר.
 פטר כל כך אהב גלידה,
 עד שבכל יום היה מוצא סבה לעבר ליד
 החנות של פרנצ'סקו טירלי.
 לפעמים הוא קנה גלידה,
 לפעמים סתם נכנס פנימה,
 לפעמים רק הסתכל מבחוץ.
 ופרנצ'סקו היה מביט אליו מתוך החנות,
 מחיך, וקורץ לו קריצה קטנה בעין שמאל.

כשפֿרנצ'סקו הָיָה שוֹמֵעַ אֶת הַתְּשׁוּבָה,
הָיָה מְחַיֶּה אֵלָיו חֵיוֹף גָּדוֹל,
וְנוֹתֵן לוֹ כְּדוּרֵי גְלִידָה גְּדוֹלִים בְּמִיָּחָד.

יוֹם אֶחָד אָמְרָה אִמָּא לִילִי לִפְטָר:
"דִּי. בְּסוֹף עוֹד תַּעֲבֹר לְגוֹר בְּתוֹךְ חֲנוּת גְּלִידָה."

פֿטָר הִסְתַּכֵּל. חָשַׁב. שָׁתַּק. וְחֵיף חֵיוֹף קָטָן.

וביום חרף קר אחד,
 ראה את פרנצ'סקו סוגר את החנות.
 "מי יודע," אמר לו פטר,
 "אולי עד הקיץ הכל ישתנה,
 ואנשים יחזרו לקנות גלידה."
 ושניהם חיכו זה לזה חיוך קצת עצוב.

עברו שנים.
 פטר כבר לא היה ילד קטן. הוא היה נער.
 וגם העיר בודפשט השתנתה.
 האנשים כבר לא היו כל כך שמחים.
 היתה מלחמה, וכלם פחדו מאוד.
 לא כל כך היה להם חשק לקנות גלידה.
 אפילו לפטר לא היה חשק.
 הוא רק היה נעצר ומסתכל בחנות
 בכל פעם שעבר לידה.

הם היו יהודים, ובהונגריה,
כמו בגרמניה השכנה, לא רצו בהם יותר,
למרות שהם לא נלחמו באף אחד,
ולא עשו רע לאיש.
אבא ואמא של פטר שוחחו ביניהם,
והחליטו שמוטב להתחבא בינתיים.
אולי עד הקיץ הכל ישתנה, והמלחמה תגמר.
אבל איפה יתחבאו? מי יסכים להחביא אותם?

פרנציסקו שנא את המלחמה.
הוא גם קצת חשש.
מה יקרה להונגריה, ולאיטליה,
ולכל האנשים שהוא מכיר ואוהב?
אבל הוא פחד פחות משפחדו אנשים אחרים.
הוא היה איטלקי,
ואת האיטלקים אהבו בהונגריה.
איטלקים והונגרים לא נלחמו אלו באלו.
המשפחה של פטר כן פחדה. פחדה מאוד.

אַנִי יוֹדֵעַ! חָשַׁב פֶּרְנֶצ'סְקוֹ,
חֲנוּת הַגְּלִידָה שְׁלִי!
אַנִי אֶעֱזֹר לָהֶם,
אַנִי הַמִּישָׁהוּ!

עֲכָשׁוּ חֶרֶף. בַּחֶרֶף קָר.
בַּחֶרֶף אֲנִי לֹא מוֹכֵר גְּלִידָה.

גַּם פֶּרְנֶצ'סְקוֹ טִירְלִי חָשַׁב לַעֲצֹמוֹ:
אַנִי אֵיטְלָקִי. אֲנִי לֹא צָרִיךְ לַחֲשֹׁשׁ.
אוֹתִי אוֹהֲבִים כָּאֵן.
אֲבָל מָה יִהְיֶה עִם הַשִּׁכְנִים שְׁלִי?
מָה יִהְיֶה עִם הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁל פֶּטֶר?
מָה יִהְיֶה עִם מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל יְלָדִים אֲחֵרִים?
מִישָׁהוּ צָרִיךְ לַעֲזֹר לָהֶם.
מִישָׁהוּ צָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מַחְסָה,
לַעֲזֹר לָהֶם לַהֲתַחַבֵּא,
מִישָׁהוּ...

פֶּרְנֶצְ'סְקוֹ נִסָּה בְּזִהִירוֹת לִבְדֹּק
מָה חוֹשְׁבִים הַחֲבָרִים שְׁלוֹ,
וְכָלֶם אָמְרוּ לוֹ:
”לֵהַחְבִּיאַ יְהוּדִים? בַּחֲנוּת גְּלִידָה?
זֶה מִמֶּשׁ מִסָּכָן, זֶה לֹא לַעֲנִין,
הֵם לֹא מִשְׁלָנוּ, וּבְכָלֹל לֹא מִכָּאן.”
פֶּרְנֶצְ'סְקוֹ הִסְתַּכֵּל.
פֶּרְנֶצְ'סְקוֹ חָשַׁב,
פֶּרְנֶצְ'סְקוֹ שָׁתַק
וְלֹא אָמַר כְּלוּם,
וְרַק חִיךְ לַעֲצָמוֹ חִיוֹךְ עֲצוּב.

אָבֵל בִּשְׁקֵט בִּשְׁקֵט,
בְּלִי לִגְלוֹת לֵאמֹר אֶחָד,
הוּא הַזְמִין יְהוּדִים אֵלָיו לַחֲנוּת,
וּאִפְלוֹ אֲרָגָן לָהֶם
מִקוֹמוֹת מִסְתוּר נוֹסְפִים.

הוּא סֵדֵר סְדוּרִים,
וַעֲשֵׂה בְרוּרִים,
שְׁלַח שְׁלִיחִים,
וְשַׁגֵּר פְּתָקִים.
גַּם אָבָא וְאִמָּא שֶׁל פֶּטֶר
קִבְּלוּ פְתָק קָטָן.
בַּפְתָּק הִיָּתָה כְּתוּבָה כְּתֻבָּת:
רְחוּב לִוְבוֹלוֹד טֶר מִסְפָּר 1.
וְהֵם הִבִּינוּ מִיָּד.
בְּכֻתֻּבַּת הַזֶּה יֵשׁ רִיחוֹת מִיְּחָדִים
שֶׁל תוֹת וְקִנְמוֹן, שׁוֹקוֹלֵד וּמֶרְמֶלֶד,
וְכָל הַשָּׂאֵר.
לֹאט לֹאט הִתְקַבְּצוּ יְהוּדִים אֶל הַחֲנוּת:
בָּאוּ פֶטֶר עִם אָבָא וְאִמָּא שְׁלוֹ,
בָּאוּ זֹוג שְׂכָנִים מִקְצֵה הָרְחוּב,
בָּאוּ חֲבָרִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת.
בָּאוּ גַם הַיִּלְדָּה חֲנָה וְאִמָּא שְׁלֵה,
שֶׁלפָּנֶי הַמִּלְחָמָה הָיוּ קוֹנוֹת בַּחֲנוּת
הַמוֹן גְּלִידַת תוֹת.

באו עוד ועוד אנשים.
פרנצ'סקו דאג לכלם.
הביא להם אכל לאכל,
ומים לשתות,
ואפלו עתון - שידעו מה קורה בחוץ.
"תודה!"

אמרו לו האנשים הנרגשים.
"תודה!"
אמרו גם אבא ואמא של פטר.

ופטר חשב לעצמו:
בסוף באמת עברתי לגור
בתוך חנות גלידה,
בדיוק כמו שאמא לילי אמרה.

ופרנצ'סקו?
פרנצ'סקו הביט בהם,
שתק, וחיך.
הוא שמח כל כך שהוא יכול לעזור.

ימים ארכים התחבאו פטר
ואבא ואמא עם עוד יהודים
במחסן האחורי

של חנות הגלידה הסגורה
של פרנצ'סקו טירלי.

בחוץ ירד השלג, בחוץ ירד הגשם,
בחוץ השתוללה המלחמה,
אבל בתוך החנות היו האנשים מוגנים.

יום רדף יום, ופתאום, כבר חדש כסלו.
חג חנכה מתקרב.

אבל האנשים בחנות לא שמחו.

חנכה עכשו, חשבו, אבל אנחנו לא בבית.
לא שמחים באור,

אלא יושבים ומסתתרים בחשך.
השכנה מקצה הרחוב אמרה:
"אולי בכל זאת ננסה?"

אולי נמצא דרך להדליק נרות?
חנה הסתכלה במבט מלא תקווה.

וחבר מבית הכנסת נזכר, שראה באיזה
מקום בקבוק עם קצת שמן לבשול.

פטר קנה כל כך שהם יצליחו.

שמישהו ימצא גם חנכיה, שמישהו...

אני אהיה המישהו! החליט פטר.

אני אמצא חנכיה!

אבל איפה ישיג חנכיה?

לצאת החוצה מסכן, ובחנות -

יש כוסות, יש כפיות, יש מקרר,

יש בקבוקונים קטנים עם ריחות מגרים,

אבל חנכיה אין!

פטר לא וותר.

או אָפּלוּ בַּצפּוּי שׁוּקוּלָד.
אַבּל בַּתְּבִנִּית לֹא הָיָה עֹבֵשׁ שׁוּקוּלָד.
הָיוּ רַק שְׁקָעִים רִיקִים.
הוא הִתְחִיל לְסַפֵּר אֶת הַשְׁקָעִים,
לְרַגֵּעַ חֹשֶׁב שֶׁהוא חוֹלֵם.
הוא סָפַר שׁוֹב, וְלֹא הָאֵמִין.
בַּתְּבִנִּית הָיוּ בְּדִיוֹק שְׁמוֹנָה שְׁקָעִים.

וְכֵן, בְּאוֹתָהּ שָׁנָה,
דָּלְקָה לָהּ חֲנֻכָּיָה שֶׁל שׁוּקוּלָד,
בְּתוֹךְ חֲנוּת שֶׁל גְּלִידָה,
בְּתוֹךְ בּוֹדֶפֶשֶׁט הַחֲשׂוּכָה וְהַקָּרָה,
וְכָלֵם הִתְפַּלְּלוּ וְקוּוּ, שֶׁעַד הַקִּיץ הַכֹּל יִשְׁתַּנָּה.

הוא בָּדַק בַּחֲנוּת, הוא נָכַנס לַמַּחֲסֹן,
הוא חָפַשׁ, וּפְשָׁפֶשׁ, וְקָרָקֵשׁ וּמִשָּׁשׁ,
הִסְתַּכֵּל יְמִינָהּ, וּשְׁמֹאלָהּ, וְשׁוֹב,
וּבִסּוֹף – הוא רָאָה אוֹתָהּ!
חֲנֻכָּיָה?
לֹא!

פֶּטֶר מָצָא תְּבִנִּית.
תְּבִנִּית שְׁמֵכִינִים בָּהּ שׁוּקוּלָד.
יוֹצֵקִים אוֹתוֹ חֵם לְתוֹךְ הַשְׁקָעִים שֶׁבַּתְּבִנִּית,
וּמוֹצִיָּאִים בָּשָׂהוּא מִתְקָשָׁה.

פֶּטֶר הִסְתַּכֵּל עַל הַתְּבִנִּית,
וְהָרִיחַ רִיחַ טוֹב שֶׁל שׁוּקוּלָד.
הוא הִרְגִּישׁ אוֹתוֹ מִמֶּשׁ עַל הַלְשׁוֹן.
כָּל כֵּן הִרְבָּה זְמַן שֶׁלֹּא אָבֵל שׁוּקוּלָד,
או גְּלִידָה בִּטְעַם שׁוּקוּלָד,

החרף עבר, ובאביב נגמרה המלחמה.
פטר, חנה והמשפחות שלהם,
ואתם השכנים מקצה הרחוב,
והחברים מבית הכנסת, יצאו מהחנות,
ונסו לחזור לאט לאט לחייהם הרגילים.

ופרנצ'סקו?
פרנצ'סקו פתח מחדש את חנות הגלידה שלו,
והמשיך למכור גלידה לכלם
בכל הטעמים שכל כך אהב:
אגוזים ולימון, תות וקנמון, שוקולד ומרמלד,
בכל הגדלים, ולא משנה באיזה סדר.

כך או כך, ידע פרנצ'סקו,
מה שעשה גדול ומתוק יותר מכל בדור גלידה
שמכר או אכל בחייו.

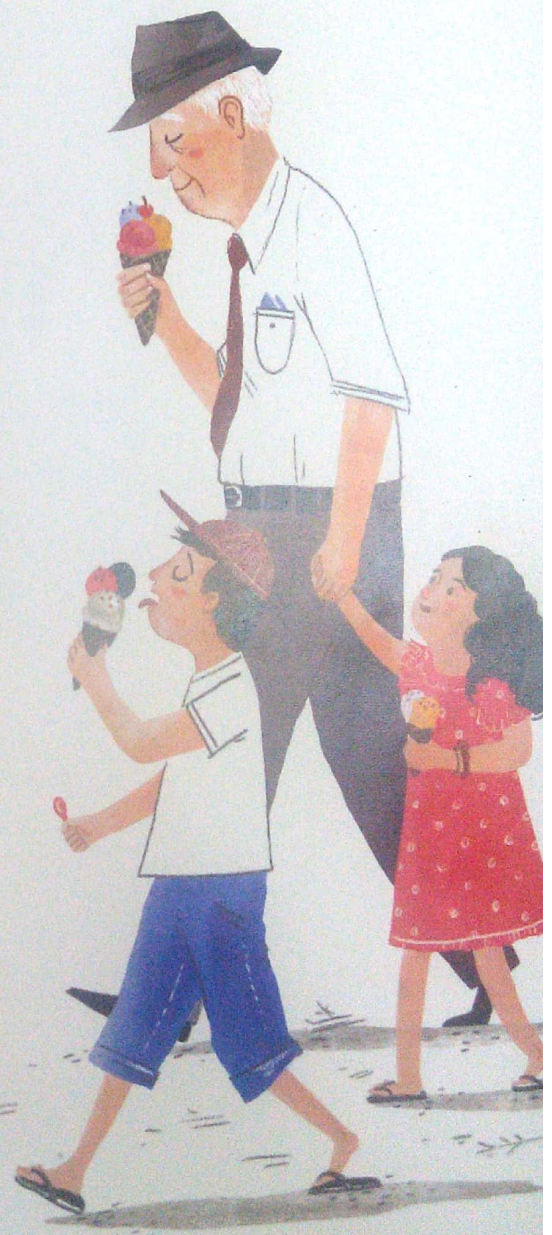

ומה הסוף, אתם שואלים?

הנער פטר גדל, עלה לארץ ישראל,
למד באוניברסיטה וגם למד ביה,
ואף פעם לא שכח את פרנציסקו.
הוא גם אף פעם לא שכח
כמה חשוב לעזור לאחרים.

ומה עוד קרה?

הוא התחתן עם שרה,
ונולדו להם ילדים, ונכדים ונינים,
וכמו שאתם כבר מתארים לעצמכם,
באפן לא ממש מפתיע –
גם הם אוהבים גלידה.
והכי הם אוהבים
ללכת לאכל גלידה עם סבא יצחק בירושלים,
שפעם, כשהיה קטן,
הוא גר בבודפשט וקראו לו פטר.

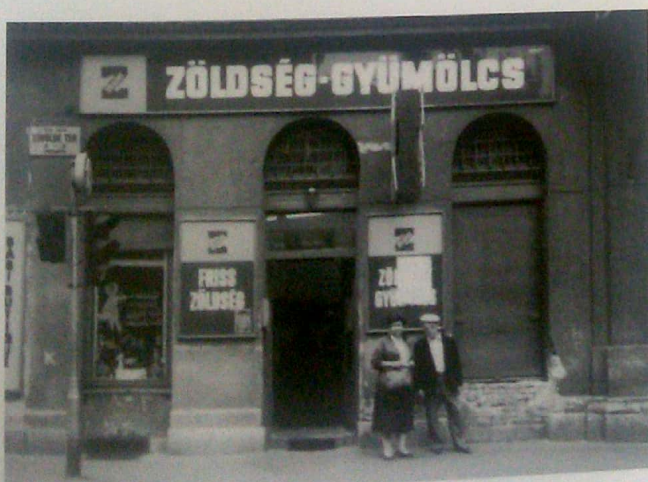
אַחֲרִית דָּבָר

פרופסור יצחק (פטר) מאיר נולד בבודפשט, הונגריה, בשנת 1927. ביוני 1944 הסתתר בכפר סמוך לבודפשט עם יהודים נוספים, ובחרף, כשחזית המלחמה עם הרוסים התקרבה אל הכפר, וחילים הונגרים מתומכי הנאצים השתלטו על הבית שבו התחבאו, נמלט בחזרה לבודפשט. שם הצטרף להוריו, חיים ולילי (גולדה), ויחד עם כחמשה-עשר יהודים נוספים, הם התחבאו בחנות הגלידה של טירלי. האב, חיים, נפטר בסמוך לסיום המלחמה. יצחק עלה לארץ, ולאחר מכן הצטרפה אליו גם אמו, לילי. בארץ למד יצחק כימיה ולגמים נמנה עם ראשי המחלקה לכימיה באוניברסיטה העברית בירושלים. הוא נשא לאשה את שרה, ולהם ילדים, נכדים ונינים. תמר מאיר (לאור), המחברת, היא בלתו.

פרנציסקו טירלי נולד באיטליה ב-1898, אף עבד לפרנסתו בבודפשט בירת הונגריה. בשנת 1944, אחרי כניסת הנאצים להונגריה, סייע טירלי ליהודים שנאלצו להמלט ממקומות מסתור בכפרים שבאזור בודפשט, ואתר בעבורם דירות מסתור. חלקם התחבאו במחסן של חנות הגלידה שלו. בשנת 2008, בזכות מאמציו של יצחק (פטר) מאיר, הכר פרנציסקו טירלי כחסיד אמות העולם.

יצחק (פטר) מאיר ורעייתו שרה בישראל, 1958.

יצחק (פטר) מאיר ורעייתו שרה, ליד מבנה חנות הגלידה בבודפשט.

פרנציסקו טירלי עם אמו ובת דודתו.

אני חשבים ומסתמרים בחשך.
השקנה מקצה הרחוב אמרה:

"אולי בלב זאת נגמור?"
אולי ממא דרך להחליק נדחג?

תורה הסתכלה במשך מלא תקווה.
ותבר מבית הכנסת נזכר, שראיה באיזה

מקום בקבוק עם קצת שמן לבשר.
פטר קנה כל כך שהם תעלזו.

שמששורה ומצא גם תנכר, שמששורה...
אני אולי המלישהו! החליט פטר.

אני אמא תנכר!
אני אמא תנכר!

אבל איפה ישיג תנכר?
לצאת החוצה מסכן ובחנות -

יש בסוהר, יש בפיות, יש מקורר,
יש בקבוקונים קטנים עם ריחות מקרים.

אבל תנכר, איך?
פטר לא ידע.

ימים ארבע והתנכר פטר
ומא ומא עם שר יחודים

במסעל ומסעל
של חנות תעלזות חסודר

של קבוקים של סוהר.
במסעל ויד השל, במסעל ויד השל.

במסעל השל, במסעל השל.
אבל במסעל השל, במסעל השל.

הם רדדו יום, ושקמים, בכר חרש כסל.
תמ תעלזות מתקרב.

אבל תעלזות מתקרב, במסעל השל.
תעלזות מתקרב, במסעל השל.

לא שמחים במסעל, במסעל השל.
לא שמחים במסעל, במסעל השל.

